

УДК: 341.232.1+355.019(4-672EU)

Biblid 1451-3188, 24 (2025)

Год XXIV, бр. 89, стр. 179–202

Изворни научни рад

Рад примљен 25. 01. 2025. године

Рад одобрен 14. 02. 2025. године

DOI: https://doi.org/10.18485/iire_ez.2025.24.89.9

CC BY-SA 4.0

СВЕМИРСКА СТРАТЕГИЈА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ ЗА БЕЗБЕДНОСТ И ОДБРАНУ

Душко ДИМИТРИЈЕВИЋ*

Апстракт: ЕУ је идентификовала свемирски простор за свој стратешки домен. У актуелном геополитичком контексту све веће конкуренције моћи и интензивирања хибридних претњи, ЕУ предузима акције да заштити своја свемирска средства, одбрани своје интересе, одврати непријатељске активности у свемиру и ојача своју стратешку одрживост и аутономију. Комисија и Високи представник су у марту 2023. године, по први пут, представили Заједничко саопштење о Европској свемирској стратегији за безбедност и одбрану. Стратегија је директна имплементација претходно усвојеног Стратешког компаса ЕУ који је дефинисао свемирски простор за спорни стратешки домен, заједно са поморским и сајбер просторима, а чија би безбедност морала бити обезбеђена предузимањем низа акција. Ове акције покривају мере против различитих свемирских претњи које би требало да допринесу ојачавању отпорности и унапређењу система Заједничке безбедносне и одбрамбене политике.

Кључне речи: ЕУ, Свемирска стратегија, Заједничка безбедносна и одбрамбена политика.

* Институт за међународну политику и привреду, Београд. E-mail: dimitrijevicd@diplomacy.bg.ac.rs; ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-3375-7280>.

Рад је настао у оквиру научноистраживачког пројекта: „Србија и изазови у међународним односима 2025“, којег финансира Министарство науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије, а реализује Институт за међународну политику и привреду током 2025 (евиденциони број: 200041).

1) УВОД

Савремени свет пун је разноликих претњи и геополитичких изазова због којих ЕУ последњих година посебну пажњу посвећује делотворном деловању у области Заједничке безбедносне и одбрамбене политике (ЗБОП). О томе, уосталом, сведочи и Стратешки компас за безбедност и одбрану који је Европска унија (ЕУ) усвојила 21. марта 2022. године.¹ Овај статешки документ утврђује јасне циљеве на подручју ЗБОП-а, као и средстава за њихово постизање, те конкретне рокове за мерење постигнутог напретка.² Суочена са све већим супарништвом великих сила, а потом и са кризом међународног правног поретка кроз све већу примену силе у међународним односима, актуеленим климатским променама и флукутирајућим економским растом, ЕУ разматра предузимање одговарајућих безбедносних мера ради побољшања својих одбрамбених капацитета и за предупређење разних облика хибридних претњи. Будући да су свемирски системи и услуге кључни за функционисање европског друштва и привреде, као и за очување његове безбедности, свемир представља стратешко подручје деловања ЕУ у којем њена свемирска инфраструктура мора бити примерено заштићена од свих могућих претњи које могу произаћи из непријатељских активности у и из свемира. Следствено очувању безбедног свемирског окружења и мирног и правичног коришћења свемира као простора заједничког добра (*res communis omnium*), Комисија и Високи представник ЕУ издали су Заједничко саопштење о Европској свемирској стратегији за безбедност и одбрану 10. марта 2023. године. Овим стратешким документом предлажу се акције за јачање отпорности и заштите свемирских система и услуга у ЕУ. Њиме се ЕУ обавезала да унапреди међународну сарадњу и да промовише одговорније понашање у свемиру, уз јачање сопствене стратешке позиције и аутономије. Кроз промоцију транспарентности и мере изградње поверења које се међусобно допуњују смањењем ризика од погрешне процене и ненамерне ескалације сукоба, ЕУ се обавезала да примени одређене мере како би њени системи и услуге били отпорнији на све већи број изазова и хибридних претњи. То конкретно претпоставља унапређење технолошког суверенитета ЕУ кроз смањење стратешке зависности и осигурање безбедности

¹ "A Strategic Compass for Security and Defence – For a European Union that protects its citizens, values and interests and contributes to international peace and security", Annex, 7371/22, Council of the European Union, Brussels, 21 March 2022. Стратешком компасу претходила је Стратегија безбедности. Видети: "Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council, the Council, the European Economic And Social Committee and the Committee of the Regions on the EU Security Union Strategy", COM(2020) 605 final, European Commission, Brussels, 24. 7. 2020.

² Душко Димитријевић, „Стратешки компас за безбедност и одбрану ЕУ“, *Европско законодавство*, 2022, вол. 21, бр. 77–78, стр. 327–347.

снабдевања и одбране, у блиској сарадњи са Европском одбрамбеном агенцијом и Европском свемирском агенцијом.

2) МЕРА ЕУ

„Заједничко саопштење Европском парламенту и Савету: Свемирска стратегија за безбедност и одбрану“ [Joint Communication to the European Parliament and the Council: European Union Space Strategy for Security and Defence].³

3) САДРЖАЈ

Свемирске претње

Као глобална космичка сила, ЕУ поседује и управља свемирским средствима за позиционирање, навигацију и мерење времена (PNT – Galileo), као и за посматрање Земље (EO – Copernicus). У 2023. години ЕУ је покренула и трећу констелацију – Програм за безбедно повезивање и комуникацију (IRIS²). Ова сателитска констелација бави се дугорочним изазовима безбедности, заштите и отпорности нудећи побољшане услуге повезивања државама чланицама ЕУ.⁴ Сателитски центар ЕУ (SatCen) представља јединствени капацитет за анализу геопросторне интелигенције, који помаже у доношењу одлука и мера ЕУ и њених држава чланица које управљају националним свемирским ресурсима, укључујући ресурсе за безбедност и одбрану. Будући да је свемир постао један од кључних фактора за европску стратешку аутономију, јавне политике ЕУ све више зависе од услуга и података везаних за свемир, укључујући оне у областима безбедности и одбране (ЗБОП). У том погледу, ЕУ континуирано ради на отклањању претњи у и из свемира, како би заштитила своје стратешке

³ Видети: „Извори“.

⁴ Као Инфраструктура за отпорност, међусобну повезаност и сигурност путем сателита, тј. као мулти-орбитална констелација од 290 сателита, IRIS² комбинује предности које нуде Средња земаљска орбита (*Medium Earth Orbit* – MEO) и Ниска земаљска орбита (*Low Earth Orbit* – LEO). IRIS² треба да обезбеди сигурне услуге повезивања државама чланицама ЕУ, као и широкопојасну повезаност за јавне институције, приватне компаније и европске грађане, истовремено обезбеђујући широкопојасне интернет конекције велике брзине како би се избориле са „мртвим зонама“ повезивања. У децембру 2024. године, Комисија је потписала уговор о концесији за IRIS² са конзорцијумом SpaceRISE, што представља значајан корак ка осигурању безбедније повезаности. Видети: “IRIS²: the new EU Secure Satellite Constellation Infrastructure for Resilience, Interconnectivity and Security by Satellite”, European Commission. Интернет: https://defence-industry-space.ec.europa.eu/eu-space/iris2-secure-connectivity_en, 16. 2. 2024; “Regulation (EU) 2023/588 of the European Parliament and of the Council of 15 March 2023 establishing the Union Secure Connectivity Programme for the period 2023-2027”, *OJ L* 79, 17. 3. 2023, pp. 1–39.

интересе. У Свемирској стратегији за безбедност и одбрану ЕУ је дефинисала свемирске претње. Она је утврдила да свемирски домен обухвата све елементе релевантне за функционисање свемирских система и пружање космичких услуга у ЕУ и њеним државама чланицама, као што су: свемирско окружење, одређени број важних орбита и свемирских летелица и сродне информације о системима којима припадају, земаљску инфраструктуру и инфраструктуру за лансирање, радио-фреквенцијске везе, корисничке терминале, сајбер аспекте и сектор индустријског свемира. Свемирска стратегија даје дефиницију противсвемирских мера на претње у подручју свемира. Тако, за разлику од безбедносних ризика који произилазе из техничких инцидената, несрећа и природних опасности, свемирске претње представљају намерне непријатељске акције које се изводе коришћењем контрасвемирских способности. У одговору на такве свемирске претње, ЕУ може да предузме свемирске противмере које према Свемирској стратегији представљају акције које се предузимају зарад демонстрирања способности, одвраћања конкурената, ускраћивања употребе њихових свемирских система или за добијање информационе предности. Противмере се фокусирају на свемирске ресурсе у орбити, пратећу земаљску инфраструктуру и везе података између њих. Њихова сврха састоји се у намери да се поремете, наруше, униште и обману свемирски системи или онемогући њихова употреба. Такође, оне служе да се прегледају, надгледају или пресретну и манипулишу подаци, те да се ускрати приступ или слобода кретања у свемиру. Ефекти противмера могу бити реверзибилни или неповратни. Противсвемирске способности имају различите облике, као што су кинетичке мере против свемирских летелица или земаљске инфраструктуре (које укључују антисателитско оружје као што су ракете лансиране директно са површине Земље, тзв. *противсателитско оружје директног успона* или свемирске летелице активирание једном у орбити, тзв. *коорбитално антисателитско оружје*, „роботске руке“ или пројектили). Потом, противсвемирске способности обухватају и усмерену енергију (као што су примера ради, електронско ратовање, ласери и други облици усмерене енергије на следеће сателите, затим наношење штете уграђеним електронским системима, ометање сигнала и неовлашћени улазак у њихову комуникациону мрежу). Свемирска инфраструктура у орбити и на Земљи посебно је рањива на сајбер нападе због својих специфичних карактеристика. Поред свемирских система, противсвемирске мере могу пореметити цео свемирски сектор, укључујући основне ланце снабдевања и радио-фреквенцијски спектар. Будући да више трећих земаља развија и одржава противсвемирске капацитете и сродне доктрине, а да већина свемирских технологија има двоструку намену, свемирска претња се не може идентификовати једноставним посматрањем свемирских објеката, технологија или свемирских могућности, већ се конкретно понашање трећих земаља мора узети у обзир. Отуд, реална процена свемирских претњи захтева свеобухватну анализу способности и повезаних

понашања у орбити и на Земљи, као и у домену сајбер безбедности, а на основу темељног разумевања могућности супротстављања у свемиру. У том смислу делује Заједнички центар за анализу обавештајних служби (SIAC), под вођством Високог представника и војних и цивилних обавештајних служби држава чланица ЕУ. Помоћу SIAC-а, ЕУ настоји да побољша анализу свемирских претњи ради предузимања адекватних противсвемирских мера. Ово стратешко разумевање требало би да допринесе свемирским програмима ЕУ који се заснивају на информацијама које Комисија прикупља кроз праћење свемирских компоненти. Свемирска стратегија утврђује да ће Високи представник, уз помоћ SIAC-а, спровести поверљиву годишњу анализу свемирских опасности од свемира која укључује развој противсвемирских способности.

Јачање отпорности и заштите свемирских система и услуга у ЕУ

Свемирски системи и услуге у ЕУ пружају основне услуге за функционисање друштвено-економских активности. Због тога свемирски системи и услуге морају бити све отпорнији и боље заштићени. ЕУ је препознала да је свемир кључни сектор у оквиру постојећег законодавства о отпорности критичних субјеката и сајбер безбедности јер обухвата земаљску инфраструктуру држава чланица, укључујући најудаљеније регионе ЕУ, и приватне оператере и сателите који се користе за пружање телекомуникационих услуга.⁵ Како ниво отпорности и заштите националних свемирских ресурса варира међу државама чланицама, државе чланице су успоставиле национална правила за регулисање свемирских операција, укључујући аспекте безбедности. С обзиром на то да се у одсуству заједничког оквира ова правила могу разликовати, а да те разлике могу утицати на конкурентност свемирске индустрије ЕУ и њену безбедност, било је неопходно обезбедити конзистентан оквир за отпорност свемирских система и услуга сходно постојећем законодавном оквиру ЕУ, и посебно узимајући у обзир упутства садржана у Заједничком саопштењу о приступу ЕУ управљању свемирским саобраћајем.⁶ Следствено наведеном, Комисија је од држава чланица затражила да дефинишу основне свемирске системе и

⁵ "Directive (EU) 2022/2557 of the European Parliament and of the Council of 14 December 2022 on the resilience of critical entities and repealing Council Directive 2008/114/EC", *OJ L* 333, 27. 12. 2022, pp. 164–198; "Directive (EU) 2022/2555 of the European Parliament and of the Council of 14 December 2022 on measures for a high common level of cybersecurity across the Union, amending Regulation (EU) No 910/2014 and Directive (EU) 2018/1972, and repealing Directive (EU) 2016/1148 (NIS 2 Directive)", *OJ L* 333, 27. 12. 2022, pp. 80–152.

⁶ "Joint Communication to the European Parliament and the Council An EU Approach for Space Traffic Management An EU contribution addressing a global challenge", JOIN/2022/4 final, Strasbourg, 15. 2. 2022.

услуге. То укључује и кључне актере у ланцу снабдевања како би се идентификовао заједнички минимални ниво отпорности за кључне свемирске услуге и како би се припремили координисани национални планови спремности и отпорности, као и протоколи за ванредне ситуације. Ова акција има за циљ и успостављање Центра за надзор безбедности како би се омогућило систематско извештавање о безбедносним инцидентима. Комисија намерава да размотри још и захтеве који се тичу сајбер безбедности како би се дизајнирао свемирски систем за пружање основних услуга. Акција би могла да подстакне размену информација о претњама свемирским ресурсима или њиховом ланцу снабдевања, посебно информација које могу да користе релевантни Центри за безбедносне операције (SOC). Надовезујући се на искуство са Galileom, Агенција за свемирски програм ЕУ (EUSPA) треба да омогући доследно праћење безбедности свих свемирских програма ЕУ. EUSPA, у блиској сарадњи са Комисијом, Тимом за реаговање на рачунарске хитне случајеве (CERT-EU) и Агенцијом Европске уније за сајбер безбедност (ENISA), игра важну улогу као надзорни и оперативни центар ЕУ у области сајбер безбедности који може да пружи подршку оператерима основних свемирских система и услуга у државама чланицама ЕУ. Свемирске услуге, по правилу, пружају јавни и приватни оператери. Такозвани „Нови свемир“ (New Space) као приватна свемирска индустрија игра све значајнију и динамичнију улогу, будући да је вођена низом технолошких трендова и иновација пословних модела који омогућавају смањене трошкове свемирског система, краће развојне циклусе и више преузимања ризика. У ЕУ важи мишљење да би било важно постићи заједнички договор о томе шта су суштинске свемирске услуге како би се омогућила размена релевантних безбедносних информација, координирала акција и олакшала сарадња у ЕУ. Као допуну овом могућем законском предлогу, Комисија би могла да информише привредне субјекте и охрабри их да размене и олакшају примере добре праксе у вези са мерама отпорности, укључујући и област сајбер безбедности. Ове мере подршке биле би посебно важне за мала и средња предузећа, укључујући она у сектору „Новог свемира“. У том контексту, Комисија би, уз подршку EUSPA, могла да размотри успостављање Центра за размену и анализу информација (ISAC) који би укључивао економске оператере и релевантне јавне субјекте и евентуално Европску свемирску агенцију (ESA).⁷

⁷ Конвенција Европске свемирске агенције (ESA) усвојена је 1975. године на основу Резолуције CSE/CS(73)20, rev.7 од стране Европске свемирске конференције. Преговори су почели 1972. године, када је Европска свемирска конференција одлучила да створи ESA с циљем спајања већ постојећих конвенција којим су успостављене Европска организација за развој и конструкцију лансера за свемирска возила (ELDO) и Европска организација за истраживање свемира (ESRO). Коначно, то је требало да доведе до разраде и имплементације европске свемирске политике, координације свемирских програма ЕУ (ESP) и до усвајања кохерентних индустријских политика у државама чланицама.

Сврха овог Центра очитовала би се у подизању свести и олакшавању размене најбољих пракси између комерцијалних и релевантних јавних субјеката о мерама отпорности на свемирске капацитете. Поред наведеног, Свемирска стратегија предвиђа имплементацију NIS Директиве 2 о мерама за високи заједнички ниво сајбер безбедности широм ЕУ, усвајање Уредбе о хоризонталним сајбер безбедносним захтевима за производе са дигиталним елементима, као и усвајање других правних оквира о сајбер безбедности који би подстакли увођење захтева за сајбер безбедност за оне дигиталне производе који се користе у свемиру.⁸ Специфични стандарди и процедуре које се односе на сајбер безбедност у области свемира могу се сматрати делом свемирског акта ЕУ. Коначно, од највеће је важности боље усмераваати развој стандарда ЕУ и осигурати њихову бољу заступљеност у међународним организацијама за стандардизацију, посебно ради заштите безбедносних интереса ЕУ и њених држава чланица. ЕУ ће настојати да промовише поштовање стандарда Организације Северноатлантског пакта (NATO).

Јачање технолошког суверенитета свемирског сектора ЕУ

Свемирска стратегија за безбедност и одбрану предвиђа да ће ЕУ ојачати свој технолошки суверенитет кроз смањење стратешке зависности о трећих земаља, кроз повећање отпорности свемирске инфраструктуре и осигурање безбедности снабдевања. Уз то, ЕУ ће ојачати отпорност кључних индустријских ланаца вредности. Претпоставља се да би овим настојањима требало да претходи искоришћавање средстава из програма Хоризонт Европа и Европског одбрамбеног фонда (EDF), укључујући његове претходне програме – Европски програм за индустријски развој одбране (EDIDP) и Припремну акцију за истраживање одбране (PADR). Комисија, Европска одбрамбена агенција (EDA) и Европска свемирска агенција (ESA), координираће активностима у области кључних свемирских технологија на основу рада обновљене заједничке радне групе за кључне свемирске технологије. EUSPA такође може да допринесе овом послу. Активности заједничке радне групе допринеће и раду Опсерваторије ЕУ за кључне технологије.⁹ Према Свемирској стратегији, Комисија ће, заједно са државама чланицама и европском индустријом, а надовезујући се на активности Заједничке радне групе и Опсерваторије ЕУ за кључне технологије,

⁸ “Regulation (EU) 2024/2847 of the European Parliament and of the Council of 23 October 2024 on horizontal cybersecurity requirements for products with digital elements and amending Regulations (EU) No 168/2013 and (EU) 2019/1020 and Directive (EU) 2020/1828 (Cyber Resilience Act)”, *OJ L*, 2024/2847, 20. 11. 2024.

⁹ “Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions – Action Plan on synergies between civil, defence and space industries”, COM(2021) 70 final, Brussels, 22. 2. 2021.

проценити потребу за успостављањем нових индустријских савеза везаних за технологије релевантне за свемир и одбрану, у складу са правилима ЕУ о тржишној конкуренцији. Важни пројекти од заједничког европског интереса (IPCEI) су још једно средство које индустрија и државе чланице могу користити за развој свемирских технологија у областима у којима се могу позабавити јасно идентификованом и значајном стратешком зависношћу, истовремено осигуравајући позитивне ефекте преливања изван земаља учесница ЕУ. Свемирски програм, Европски одбрамбени фонд и Хоризонт Европа, као и пројекти и програми на којима државе чланице сарађују, доприносе технолошком сазревању способности везаних за отпорност. Стварањем додатних синергија у програмирању и финансирању може се постићи континуитет у развоју технологија и система. Да би ојачала заштиту и отпорност свемирских система ЕУ, Комисија ће промовисати заједничко програмирање кроз бољу координацију релевантних програма ЕУ. Она би требало да има могућност да репрограмира краткорочне мере за подршку кључним технологијама у случају великих криза. То би осигурало да се свемир систематичније узима у обзир у релевантним политикама и иницијативама попут оних које се односе на квантне технологије или вештачку интелигенцију. Тиме би се обезбедио и приступ сировинама, напредним и прерађеним материјалима и полупроводницима, у складу са Уредбама о критичним сировинама и о чиповима.¹⁰ Комисија би требало да настави да сарађује са Европском свемирском агенцијом на програму развоја свемирских технологија ЕУ, укључујући и оне које се односе на безбедност. Да би ојачала ову улогу, ова агенција би морала да успостави одговарајуће механизме за заштиту безбедносних интереса ЕУ и њених држава чланица. Блиском сарадњом постигла би се комплементарност и координација међусобних активности.

Смањење безбедносних ризика у свемирском сектору ЕУ

Да би се осигурала безбедност ЕУ, њени ланци снабдевања такође морају бити заштићени. У ту сврху већ су успостављене одређене контролне процедуре, односно контрола извоза робе двоструке намене и надзор над

¹⁰ "Regulation (EU) 2024/1252 of the European Parliament and of the Council of 11 April 2024 establishing a framework for ensuring a secure and sustainable supply of critical raw materials and amending Regulations (EU) No 168/2013, (EU) 2018/858, (EU) 2018/1724 and (EU) 2019/1020", *OJ L*, 2024/1252, 3. 5. 2024; "Regulation (EU) 2023/1781 of the European Parliament and of the Council of 13 September 2023 establishing a framework of measures for strengthening Europe's semiconductor ecosystem and amending Regulation (EU) 2021/694 (Chips Act)", *OJ L* 229, 18. 9. 2023, pp. 1–53; Душко Димитријевић, „Уредба Европске уније о успостављању оквира за обезбеђење безбедног и одрживог снабдевања критичним сировинама“, *Европско законодавство*, 2024, бр. 87–88, стр. 99–154.

страним директним инвестицијама.¹¹ Како би боље проценила ризике повезане са трансакцијама директних страних инвестиција у свемирском сектору, Комисија ће обезбедити да има приступ информацијама о директним и индиректним добављачима добара и услуга за свемирске програме ЕУ, укључујући и оне којима располаже и управља Европска свемирска агенција. Свемирска стратегија наглашава да је неопходно побољшати откривање и ублажавање ризика по безбедност и јавни ред ЕУ, посебно у погледу нових и критичних технологија за њену свемирску инфраструктуру. Такође, Комисија је дужна да разматра економске и финансијске околности у којима компаније из ЕУ са стратешким технологијама могу бити изложене страним улагањима која представљају ризик по безбедност или јавни ред, као и сигурност снабдевања. Набавка кључних технологија и компоненти представља меру ублажавања која ће смањити ризике које са собом повлаче одређене иностране аквизиције. Поред тога, примена правила јавних набавки која у потпуности гарантују сигурност снабдевања неопходна је да би се заштитила безбедност ЕУ и њени стратешки интереси. Комисија је дужна да осигура да се правила ЕУ о конкуренцији и инструменти међународне трговине у потпуности примењују, како би се одговорило на нове изазове са којима се суочава свемирски и одбрамбени сектор ЕУ, као што је ризик да стране субвенције наруше унутрашње тржиште. Ово би требало да укључи истрагу одређених аквизиција компанија из ЕУ у овим секторима које су, можда, омогућиле незаконите субвенције из трећих земаља. У одређеним случајевима, забрана стицања или прихватања обавеза од ових предузећа може се сматрати прекидом дисторзије изазване овим страним субвенцијама.¹²

Развој способности и приступа свемиру ради јачање отпорности ЕУ

Свемирска стратегија потврђује да ЕУ располаже са многобројним способностима са којима би могла ојачати отпорност свемирских система и услуга, као што су самозаштитна инфраструктура, разноврсни и прилагодљиви системи за лансирање, услуге за прилагођавање свемирској ситуацији, сервисирање у орбити и сигуран суверени наменски „облак“ за свемирске услуге. Са овим способностима, свемирски ресурси могу постати моћнији, боље заштићени, издржљивији или лако заменљиви. Аутономни

¹¹ Душко Димитријевић, „Уредба Европског парламента и Савета о успостављању оквира за проверу страних директних инвестиција у Европској унији“, *Европско законодавство*, 2019, бр. 68, стр. 7–25.

¹² Душко Димитријевић, „Уредба Европске уније о страним субвенцијама којима се нарушава унутрашње тржиште“, *Европско законодавство*, 2024, бр. 86, стр. 47–66.

приступ ЕУ свемиру кључан је за отпорност свемирске инфраструктуре, укључујући њено допуњавање, потом замену појединачних сателита или лансирање нових свемирских структура. Одзив и разноврсност приступа свемиру важни су за задовољавање растућих војних и одбрамбених потреба. Поред консолидације постојећих лансирних способности, Свемирска стратегија констатује да би било неопходно подстицати развој лансирних система у ЕУ, укључујући микролансере и лансирне ракете за виšekратну употребу, као и динамичан производни сектор. Комисија има дужност да подстиче развој стандардизованих веза између различитих подсистема (тзв. интерфејса који покривају безбедносне аспекте), у конкретном случају између сателита и прилагодљивих система за лансирање како би се обезбедила интероперабилност будућих сателита и приступ свемирским решењима, као и подршка развоју иновативних решења за транспорт у орбити. ЕУ у том смислу, у потпуности треба да искористи најудаљеније регионе од интереса за њен аутономни приступ свемиру. Свемирска стратегија посебно разрађује даље кораке које би ваљало предузети, а у сврху побољшања нивоа безбедности и отпорности свемирских операција и услуга, као и њихове заштите и одрживости. С тим у вези, Комисија би требало да размотри предлагање „Европског закона о свемиру“ (EUSL). То ће подстаћи развој мера отпорности у ЕУ, размену информација о инцидентима и прекограничну координацију и сарадњу. Како је било планирано, уз подршку EUSPA, Комисија је од краја 2023. године имала обавезу да успостави Центар за размену информација и анализу (EU Space ISAC), како би ојачала отпорност свемирске индустрије ЕУ (на почетку и на крају производног ланца), укључујући „Нови свемир“. У блиској сарадњи са Европском одбрамбеном агенцијом – EDA и Европском свемирском агенцијом – ESA, а под вођством Високог представника, до средине 2024. године Комисија је имала обавезу да предложи акциони план за смањење стратешке зависности од технологија које су кључне за садашње и будуће свемирске пројекте и свемирске програме ЕУ. Она је требало и да успостави заједничко програмирање између EDF-а, свемирског програма ЕУ и Хоризонт Европа како би се убрзао развој способности које су важне за отпорност свемирских система. Уз то, Комисија је била дужна да узме у обзир потребе у области свемира и одбране за будуће иницијативе, укључујући процене да ли су потребни нови индустријски савези. Она би требало да обезбеди да се шире иницијативе ЕУ, укључујући и она решења која су усвојена Уредбама о критичним сировинама и о чиповима. Њена је дужност и да подстиче развој нових система за лансирање ЕУ, а у том погледу обавезна је да предложи припремне мере за дугорочни аутономни приступ ЕУ свемиру, посебно водећи рачуна о безбедносним и одбрамбеним потребама како би се повећала способност реаговања и разноликост европског приступа свемиру.

4) ОДГОВОР НА СВЕМИРСКЕ ПРЕТЊЕ

Откривање и утврђивање претњи

С обзиром на све већи број свемирских претњи и противсвемирских мера, неопходно је унапредити способност откривања и утврђивања врсте и извора конкретне претње у свемиру и на њу благовремено, сразмерно и доследно реаговати на националном и наднационалном европском нивоу. Да би ЕУ одговорила на конкретну свемирску претњу, она и њене државе чланице морају, према потреби, да имају приступ правовременим, тачним и употребљивим информацијама на којима ће заснивати доношење одлука. Свемирска стратегија у том смислу предвиђа редовно ажурирање података о претњама који укључују и анализу безбедносних инцидената који утичу на свемирске системе. Поред безбедносних информација прикупљених праћењем свемирског програма ЕУ, потребно је успоставити и мрежу за размену информација која би кроз EUSPA омогућила први ниво анализе и извештавања о овим слабирим сигнализима. Свемирска стратегија предвиђа да ЕУ и њене државе чланице треба да постигну заједничко разумевање укупне ситуације у орбити како би могле да раде на сузбијању неодговорног или непријатељског понашања у свемиру. Информисаност о свемирском домену (SDA) обухвата откривање, идентификацију и карактеризацију свемирских објеката од интереса у скоро реалном времену, описивање и разумевање њиховог понашања и повезивање ових информација са основним доктринама и сродним свемирским системима. SDA обезбеђује податке за интегрисане приказе свемирске ситуације команди у простору и реалном времену, користећи податке о маневрима и намерама у свемиру. Она је кључна за идентификацију извора свемирских претњи у орбити и за иницирање потенцијалног одговора ЕУ. Државе чланице које поседују и развијају релевантне способности треба да пружи ЕУ неопходне услуге SDA како би ЕУ могла постићи стратешку аутономију у области свемира.

Идентификација извора непријатељског понашања у свемиру и реакција

Идентификација свемирских претњи које потичу од трећих држава и одлучивање о могућем одговору у великој мери је политички мотивисано. Одлука Савета (CFSP) 2021/698 од 30. априла 2021. о безбедности система и услуга распоређених, коришћених и употребљених у оквиру Свемирског програма ЕУ који могу утицати на њену безбедност предвиђа конкретне оперативне одредбе које омогућавају ЕУ да идентификује извор претњи које могу да утичу на њену безбедност или безбедност њених држава чланица,

као и могућност да на њих адекватно одговори.¹³ Одлуком је предвиђено да Високи представник може донети привремене мере у хитним случајевима. Европска служба за спољне послове (EEAS) управља архитектуром одговора на свемирске претње која подржава имплементацију Одлуке. С обзиром на растуће претње, Високи представник би требало да предложи амандман на Одлуку Савета како би она постала основа за одговор ЕУ на свемирске претње. Пружање адекватног одговора на свемирске претње укључивао би пријем информација о свемирским инцидентима преко Центра за праћење сигурности свемирског програма и служби SDA. Одговор би могао би да се повеже са SIAC-ом како би помогао да се идентификују извори свемирских претњи и да се на њих одговори на одговарајући начин. Измењена одлука Савета, поред пакета са алатима за сајбер дипломатију ЕУ и ћелије за хибридную фузију ЕУ, такође би олакшала мобилизацију наменског пакета алата. Према Свемирској стратегији, одговор на свемирске претње могао би укључити следеће инструменте:

- На техничком нивоу – специфичне методе оперативног реаговања пројектоване као део безбедносног пројектовања свемирских система;
- На дипломатском нивоу – дискусије у мултилатералним форумима, информисање путем одговарајућих канала и изјаве ЕУ и њених држава чланица за спречавање и реаговање на неодговорно понашање у свемиру;
- На економском нивоу – алате који укључују санкције.

Војни штаб ЕУ могао би да пружи војни допринос одговору ЕУ на свемирске претње. Формирање хоризонталне групе у оквиру Заједничке спољне и безбедносне политике омогућило би брзу мобилизацију релевантних стручњака у случају опасности од свемирских претњи. Група би могла да подржи Савет у одговору на свемирске претње, укључујући идентификацију њиховог извора. Свака држава чланица могла би да се позове на клаузулу о узајамној помоћи садржану у уговорима ЕУ (члан 42(7) Уговора о Европској унији) ако се опасност из свемира или инцидент претвори у оружани напад на њену територију.

Свемирске вежбе за спремност и интероперабилност

Посебан акценат Свемирска стратегија придаје свемирским вежбама за спремност и интероперабилност. У том погледу, предвиђа се да ће Високи представник заједно са Комисијом и државама чланицама ЕУ, спроводити редовне свемирске вежбе или вежбе са свемирском компонентом како би се

¹³ “Council Decision (CFSP) 2021/698 of 30 April 2021 on the security of systems and services deployed, operated and used under the Union Space Programme which may affect the security of the Union, and repealing Decision 2014/496/CFSP”, *OJ L* 170, 12. 5. 2021, pp. 178–182.

извршило тестирање, развој и потврђивање одговора на свемирске претње. Уз то, наглашава се могућност успостављања механизма солидарности у случају напада из свемира или претњи свемирским системима, и развој синергије са партнерима и савезницима у области безбедности и одбране свемира. Стратегија предвиђа и наредне кораке који се састоје у томе што ће Високи представник и Комисија заједно са представницима држава чланица размотрити могућности како могу користити SDA у одговору на свемирске претње. Високи представник може предложити амандман на Одлуку Савета (CFSP) 2021/698 ради решавања свих претњи везаних за свемир које могу утицати на сигурност ЕУ. Он може осмислити, спровести и учествовати у релевантним свемирским вежбама, укључујући примену механизма солидарности.

5) БОЉЕ ИСКОРИШЋАВАЊЕ СВЕМИРА ЗА БЕЗБЕДНОСТ И ОДБРАНУ

Свемирски системи и услуге који подржавају безбедност и одбрану

Свемирски системи и услуге све више доприносе одбрани и безбедности ЕУ. Услуге двоструке намене које пружају свемирски програми и предузећа ЕУ, укључујући оне у области „Новог свемира“, биће побољшане како би се ојачала стратешка аутономија ЕУ, а у оквиру свеобухватног приступа заснованог на способностима. Водеће иницијативе ЕУ у области свемира могу побољшати безбедносне и одбрамбене способности. Стога је неопходно размотрити у којој мери се безбедне и поуздане услуге могу пружити у оквиру ових иницијатива. Уз поштовање цивилне природе свемирских програма, према Свемирској стратегији, биће уведена специфична и прилагођена правила за пружање безбедносно осетљивих услуга, апликација и података како би се постигао одговарајући ниво поверења за кориснике у области безбедности и одбране (као нпр. приоритетна права и контрола приступа, укључујући у контексту војних операција, анонимизацију захтева и политике ограничења ширења). Комисија треба да узме у обзир војне и безбедносне захтеве приликом пројектовања одговарајућих нових свемирских система ЕУ и надоградње одговарајућих постојећих система. Она ће се ослонити на подршку релевантних агенција ЕУ, посебно EDA и EUSPA. EDA ће наставити да игра важну улогу у идентификовању војних захтева, у одређивању приоритета способности и у подстицању сарадње између држава чланица, укључујући и Форум за одбрану свемира.¹⁴ EUSPA ће помоћи да се

¹⁴ Важно је поменути да је EDA у ранијем периоду била ангажована у дефинисању војних захтева за компоненте GOVSATCOM -а и „Свесност о свемирској ситуацији“ (SSA) свемирског програма ЕУ.

идентификују потребе у вези са безбедношћу, акредитацијом и експлоатацијом система и услуга двоструке намене. Поред тога, Војни штаб ЕУ наставиће концептуални развој неопходан на војном нивоу за експлоатацију свемира у оперативним ангажманима ЕУ. Према Свемирској стратегији Комисија у сарадњи са државама чланицама треба да узме у обзир дугорочне захтеве одбране и безбедности (до 2035. године). Она је дужна да размотри интероперабилност система и опције за транспорт додатног терета за одбрану и безбедност постојећих или будућих свемирских система. У том правцу предвиђено је и њено даље деловање на подстицању синергије унутар EDF-а, како би се убрзао транспорт терета који омогућава одбрамбене услуге кроз истраживање и развој у области одбране. Поред тога, Комисија треба доследно да пружа услуге за националне потребе које омогућавају свемирски програми ЕУ. Свемирски системи и услуге који подржавају безбедност и одбрану ЕУ, *inter alia*, укључују и:

Позиционирање, навигација и мерење времена (PNT)

Услуге позиционирања, навигације и мерења времена, као што је *Galileo Public Regulated Service* (PRS), кључни су фактори за војне операције. Континуирани развој јавних регулисаних услуга и додатних терета у орбити учиниће их стабилнијима. Надовезујући се на пројекте у оквиру Сталне структурисане сарадње (PESCO), као што је решење за радио навигацију ЕУ (EURAS) или будуће одбрамбено навигационо ратовање (NAVVAR), омогућиће да способности надзора стекну консолидовану слику ситуације потребну за њихово разрешавање када се оспорава приступ јавним услугама. У том контексту, EDF подржава активности које се односе на неограничен и непрекидан приступ јавним регулисаним услугама широм света како би се ојачала безбедносна и одбрамбена компонента позиционирања, навигације и способности ЕУ за мерење времена.

Посматрање Земље

Посматрање Земље из свемира помаже у независној процени и доношењу одлука. То је кључни фактор за безбедност и одбрану. О томе сведочи и чињеница да је посматрање из свемира значајно помогло украјинским оружаним снагама да се одупру руским нападима. SatCen је јединствени капацитет за геопросторну обавештајну анализу, који помаже ЕУ и њеним државама чланицама у доношењу одлука и мера и који помаже у имплементацији политика ЕУ. Иако Copernicus пружа безбедносне услуге, он није посебно усклађен са захтевима одбране. Стога би, као део развоја услуга Copernicus, и као што је већ представљено државама чланицама, национална служба за посматрање Земље ЕУ била корисна да обезбеди потпуно поуздану, отпорну и увек доступну услугу свести о ситуацији. Copernicus би допунио

националну, комерцијалну и европску инфраструктуру сателитских снимака, на пример, новим сензорима, честим аквизицијама и напредним техникама обраде, и на тај начин би обезбедио додатну вредност. Комисија према Свемирској стратегији има дужност да развије његове услуге почевши од пилот пројекта у оквиру актуелног свемирског програма.¹⁵ Комплементарност SatCen-а и EUSPA ће се користити за развој ових услуга. EUSPA ће, на основу своје експертизе и под надзором Комисије, играти важну улогу у безбедносној акредитацији, надзору безбедности и имплементацији уговора за свемирски сегмент будућег система, док ће SatCen значајно допринети дефинисању потреба корисника у вези са геопросторним обавештајним подацима.

Безбедна комуникација

Непрекидан приступ безбедним и веома отпорним комуникацијама широм света може позитивно утицати на одбрамбене и безбедносне мисије и операције. Уз регионално финансирање од стране држава чланица у оквиру њихових GOVSATCOM-а, IRIS² програм обезбедиће услуге са додатном вредношћу као што су анонимност коришћења, мало кашњење и флексибилност. Државе чланице имаће ефективну контролу кроз механизме идентичне онима који се користе у оквиру Galileo PRS. Услуге IRIS² треба да укључе пренос свемирских података који ће омогућити трајну и безбедну међусобну повезаност свемирских капацитета држава чланица (укључујући одбрану). Ове услуге се могу користити за побољшање оперативне ефикасности националних или мултинационалних одбрамбених способности заснованих на свемирским технологијама, као што су системи за посматрање Земље. Комисија према Свемирској стратегији има дужност да у потпуности искористити предности будућих констелација у ниској Земљиној орбити (LEO) за нове способности, укључујући проширене услуге које би могле користити војсци омогућавањем транспорта додатног терета. Комисија треба да истражи у којој мери програм IRIS² може помоћи у успостављању система ЕУ за критичне комуникације.¹⁶ EDF подржава развој

¹⁵ Сматра се да би могло бити користи од истраживачких и развојних активности у оквиру EDF-а, укључујући корист за напредне технологије носивости и технике обраде података. У будућем периоду овај програм би могао бити допуњен прилагодљивим малим сателитима за обавештавање у свемиру, надзор и извиђање. Свемирска стратегија предвиђа развој синергије са пројектима у оквиру перманентне структуриране сарадње, као што је Заједнички центар за државне снимке (CoHGI).

¹⁶ С тим у вези, земаљски широкопојасни систем који би повезао комуникационе системе следеће генерације за организације цивилне безбедности и заштите у државама чланицама, омогућио би им да раде у оквиру Шенгена. Овај систем је заснован на пројектима BroadMap и BroadWay у оквиру програма Хоризонт 2020 и на пројекту BroadNet Preparation Фонда за унутрашњу безбедност.

технолошких компоненти за отпорну свемирску комуникацију кроз програм IRIS² и њихово усвајање међу крајњим корисницима одбране, кроз мере усмерене на кориснички сегмент (нпр. кроз стандардизацију интерфејса за олакшавање њихове интеграције у копнена, морска и ваздушна возила).

Информисаност о свемирском домену и надзор и праћење свемира

Свемирска стратегија констатује да постоје значајне синергије између информисаности о свемирском домену (SDA) и већ постојећег система ЕУ за надзор и праћење свемира (SST) у сврху откривања свемирских објеката помоћу наменских сензора. Сматра се, наиме, да SST није потпун и да треба да се надогради да би се побољшала тачност напредних маневара избегавања судара и анализе фрагментације и поновног уласка. Државе чланице које развијају SDA, које су такође SST партнери, имаће користи од ефикаснијих SST средстава, укључујући одбрамбена средства за откривање и праћење мањих и бржих свемирских летелица користећи SST компоненте свемирског програма ЕУ. За подршку SDA биће потребни додатни сензори и могућности анализе за одбрану и обавештајне послове. Буџет ЕУ би могао подржати државе чланице у развоју сензора и способности за SDA, под условом да је постигнута комплементарност са постојећим механизмом подршке SST и да је проток информација и услуга SDA стављен на располагање како би се подржао одговор ЕУ на свемирске претње, укључујући и заштиту сателита. SST партнери који примају подршку у оквиру SDA могли би допринети унапређењу SST-а побољшањем идентификације свемирских летелица и на тај начин допринети аутономном каталогу свемирских објеката ЕУ, а што је циљ свемирског програма ЕУ.

Подстицање иновација и конкурентности

Свемирска стратегија уз субјекте у индустријској области наглашава важност „Новог свемира“ у пружању услуга које утичу на безбедност и одбрану. Сматра се, наиме, да нове индустрије подстичу нове идеје, решења, дисруптивне технологије и ефикасне индустријске процесе, који такође могу да подрже безбедност и одбрану. Државе чланице се све више ослањају на комерцијалне услуге како би допуниле националне ресурсе, тестирале нове способности и развиле јавне ресурсе. Конкурентна индустрија је важна за јачање отпорности и способности ЕУ. У том погледу, Свемирска стратегија подвлачи улогу Комисије у подстицању развоја „Новог свемира“ уз подршку програма CASSINI, који представља иницијативу Комисије за подршку предузетницима, почетницима и малим и средњим предузећима у свемирској индустрији. Ова подршка укључује и систематичнији развој уговора са редовним клијентима, додатну мобилизацију грантова, кредита и капитала уз подршку Европског савета за

иновације, Европске инвестиционе банке и Европског инвестиционог фонда. Такође, подршка доприноси синергији са Програмом ЕУ за одбрамбене иновације, као и организације годишњих хакатона и изазова везаних за свемир и одбрану. Комисија има обавезу да подстиче у том смислу и интензивнију сарадњу између свемирских, безбедносних и одбрамбених почетника у области истраживања и развоја. Технологије развијене уз подршку Хоризонт Европа (примера ради, за развој квантне гравиметрије у свемиру, услуга у орбити или приступа свемиру), могле би се и даље развијати у одбрамбене сврхе. Комисија ће проширити свој програм валидације и демонстрације у орбити како би укључила свемирске технологије важне за кориснике безбедности и одбране. EDA – Технолошка група за свемирске капацитете такође има обавезу да подстиче сарадњу између држава чланица и њихових индустрија у области истраживања свемира.

Развој вештина, образовања и обуке

У ЕУ и њеним државама чланицама постоји недостатак стручњака из области безбедности и одбране свемира. Комисија и Високи представник мораће мобилизирати постојеће алате за повећање стицања вештина, усавршавања и преквалификације. Да би испунила захтеве држава чланица, EDA ће евидентирати све активности образовања и обуке на нивоу ЕУ и на националном нивоу у вези са свемирском безбедношћу и одбраном како би се развиле вештине потребне за креирање политике и техничке вештине. У блиској сарадњи са Европским колеџом за безбедност и одбрану (EASO), промовисаће размену најбољих пракси и развијати наставне планове и програме. Да би задовољила потребе индустрије, Комисија има дужност да допринесе обуци и преквалификацији у свемирској индустрији, посебно у области свемира за безбедност и одбрану, укључујући и повећање учешћа жена.¹⁷ Она ће подржати иницијативе на нивоу ЕУ, националном и регионалном нивоу. Искористиће и постојећа велика партнерства за ваздухопловне и одбрамбене вештине у оквиру Пакта о вештинама. Комисија ће радити са заинтересованим странама на успостављању великог партнерства за побољшање усавршавања и преквалификације студената и професионалаца потребних у нижим индустријама, као и на испуњавању додатних потреба за квалификованим радницима. Уз подршку EUSPA, Комисија има обавезу да унапреди Свемирску академију ЕУ за успостављање програма развоја свемира везаних за безбедност. Поред наведеног, Свемирска стратегија у циљу унапређења свемирских система и услуга у одбрамбене сврхе предвиђа наредне кораке:

¹⁷ “Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions – A Union of Equality: Gender Equality Strategy 2020–2025”, COM/2020/152 final, 5. 3. 2020.

- Сарадњу Комисије са Високим представником на предлагању пилот пројекта за пружање услуга SDA као подршке ЕУ у истраживању синергије са STT поткомпонентом свемирског програма за будући развој (до краја 2024);
- Планирање дугорочних војних потреба (до 2035) од стране Комисије у оквиру свемирских програма одбрамбених услуга које користе свемирску технологију а уз подршку ЕДА;
- Планирање војних потреба и узимање у обзир захтева од стране Комисије приликом дефинисања портфеља услуга IRIS²;
- Постепено увођење нове услуге Copernicus за националне потребе, почевши од пилот пројекта заснованог на комплементарној улози SatCen-a и EUSPA од стране Комисије;
- Подстицање сарадње између start-up предузећа у подручју свемира, безбедности и одбране како би се развиле дисруптивне услуге за безбедност и одбрану;
- Осигурање од стране Високог представника и Комисије, а уз подршку EDA, EUSPA и ESDC, унапређења јавне управе и индустријских вештина како би се побољшале свемирске услуге за безбедност и одбрану, укључујући кроз мапирање активности обуке у области безбедности и одбране у свемиру и стицање вештина у свемирској индустрији, укључујући и успостављање новог ланца производње у оквиру новог великог партнерства.

6) ОСНИВАЊЕ ПАРТНЕРСТВА ЗА ОДГОВОРНО ПОНАШАЊЕ У СВЕМИРУ

Промовисање правила и принципа за одговорно понашање у свемиру

Свемирска стратегија наглашава да су Уговор о свемиру из 1967. године и принципи развијени у оквиру Уједињених нација (УН), правна основа глобалног управљања свемиром, заједно са релевантним резолуцијама које је усвојила Генерална скупштина УН. Поред тога, правно необавезујући инструмент за транспарентност и изградњу поверења представља доста ефикасан алат (нпр. Хашки правилник о неширењу балистичких пројектила). Додатне мере требало би да допуне одговарајућа традиционална средства за разоружање и контролу наоружања како би се позабавили неодговорним понашањем које би могло ескалирати и због међусобних неспоразума, погрешног тумачења или погрешне процене. С тим у вези, опредељење Сједињених Америчких Држава (САД) да не спроводе деструктивна тестирања противсателитских ракета директног успона, које су предузеле и Немачка и Француска, представља прагматичан, конкретан и значајан корак напред.

Следствено, Свемирска стратегија наглашава и важност успостављања јаких спољних партнерстава за промовисање заједничке визије мирног и одговорног понашања у свемиру. У том смислу, она потврђује забрану трке у наоружању у свемиру како тај простор не би постао поприште будућих оружаних сукоба.¹⁸

Сарадња са УН у области свемира и безбедности

Према Свемирској стратегији, ЕУ ће у својству сталног посматрача у УН учествовати у дискусијама о свемиру заједно са својим државама чланицама. Такође, ЕУ ће наставити да доприноси раду Комитета УН за мирољубиво коришћење свемира (COPUOS) и помоћном телу – Комитету за специјална политичка питања и питања деколонизације (Четвртом комитету) Генералне скупштине УН о питањима у вези са космичком безбедношћу. Такође, ЕУ ће допринети раду Конференције о разоружању и Комитета за разоружање и међународну безбедност (Први комитет) Генералне скупштине УН о питањима везаним за безбедност у свемиру. ЕУ и њене државе чланице подржавају Отворену радну групу за смањење опасности од свемира кроз норме, правила и принципе одговорног понашања (OEVG) као прагматичан корак ка постизању заједничког разумевања шта се може сматрати одговорним и неодговорним понашањем.¹⁹ Главни изазов за ЕУ, њене државе чланице и њихове истомишљенике партнере је да убеди већину држава чланица УН у важност нормативног приступа. ЕУ и њене државе чланице настојаће да добију већу међународну подршку за своју позицију о свемиру. Будући да је EEAS покренула иницијативу јавне дипломатије одоздо према горе за изградњу подршке за безбедан и одржив простор (3SOS), која промовише одрживи приступ свемиру, EEAS ће радити и на подстицању избегавања судара, смањујући стварање дуготрајног свемирског отпада и промовишући транспарентност и мере за изградњу поверења. Ово ће помоћи у смањењу незгода, заблуда и неповерења.²⁰

¹⁸ UNGA Resolution “Destructive direct-ascent anti-satellite missile testing”, A/C.1/77/L.62, 13 October 2022.

¹⁹ UNGA Resolution “Reducing space threats through norms, rules and principles of responsible behaviours”, A/RES/76/231, 24. 12. 2021.

²⁰ Ниска земљина орбита временом је постала препуна сателита и орбиталних остатака због чега је Европска служба за спољне послове (EEAS) предложила усвајање „Иницијате јавне дипломатије за заштиту, безбедност и одрживост свемира“ (3SOS), којом се промовише етичко понашање држава и других актера у свемиру. Ова Иницијатива се наслања на Смернице Комитета УН за мирољубиво коришћење свемира (COPUOS) из 2019. године. Видети: “SOS SOS SOS: EU calls for ethical conduct in space to avoid collision and orbital debris, European Union External Action”. Internet: https://www.eeas.europa.eu/eeas/sos-sos-sos-eu-calls-ethical-conduct-space-avoid-collision-and-orbital-debris_en, 19. 9. 2019; “Guidelines for the Long-term Sustainability of Outer Space Activities of the Committee on the Peaceful Uses of Outer Space”, UNOSA, United Nations, Vienna, 2021.

Партнерство са САД у области безбедности и одбране

Стратешки компас за безбедност и одбрану ЕУ подсећа да је партнерство ЕУ и САД од стратешког значаја за продубљивање сарадње у области безбедности и одбране на обострану корист. САД имају привилегован однос са ЕУ и неким државама чланицама у тој области. Имајући у виду да САД и ЕУ воде дијалог о свемірској безбедности од 2009. године, који је заснован на блиској сарадњи ван цивилних подручја, то је омогућило да њихови глобални сателитски системи за навигацију престану да се такмиче једни са другима и да обезбеде комплементарност, интероперабилност и редувантност. Сличан приступ се може очекивати и за компоненту „освешћивања о свемірској ситуацији“ и за друге области у којима би ЕУ могла да престане да зависи од америчких свемирских услуга. То би отворило пут за развој партнерства заснованог на обостраној користи.

Дијалог са трећим земљама о безбедности свемира

Транспарентна и отворена комуникација између различитих актера у свемиру (укључујући цивилне и војне), јесте од суштинског значаја за избегавање сукоба, а што истовремено доприноси и изградњи поверења. Све више трећих земаља преиспитује своје одбрамбене организације и доктрине како би узеле у обзир важност свемира за безбедност и одбрану. Неколико трећих земаља, укључујући савезнике али и стратешке конкуренте, осмислило је стратегије безбедности и одбране у свемиру како би развиле домаће способности и инострана партнерства са земљама истомишљеницама. ЕУ се све више бави темом свемирске безбедности и одбране у политичким дискусијама са трећим земљама. Свемирском стратегијом предвиђа се да ЕЕАС и релевантне службе Комисије успоставе дијалоге на нивоу особља између ЕУ и релевантних органа трећих земаља. Такви дијалози се већ воде са САД и Јапаном, а нови би требало да буду успостављени са Канадом и Норвешком. Ови дијалози о космичкој безбедности прилика су за ангажовање са партнерима и савезницима, дискутовање о свемирским и безбедносним стратегијама, успостављање партнерстава за размену информација, размену најбољих пракси о повећању отпорности свемирске инфраструктуре, успостављању норми и стандарда и идентификацију области за потенцијалну сарадњу и координацију деловања. Дијалози о свемиру и безбедности могу бити од важности и за промовисање позиције и приступа ЕУ у мултилатералним форумима. Они могу представљати дипломатски канал преко којег ЕУ може смирити тензије или пренети упозорења за одвраћање од даљег деловања, посебно у случају неодговорног понашања у свемиру.

Партнерство са НАТО-ом у области космичке безбедности и одбране

Стратешки компас поставља јасне циљеве за стратешко партнерство ЕУ–НАТО, тј. за политички дијалог и практичну сарадњу у свим договореним областима интеракције, укључујући нове области сарадње као што је свемир. Тако, у трећој заједничкој декларацији о сарадњи ЕУ–НАТО од 10. јануара 2023. године, лидери ЕУ и НАТО-а потврдили су своју посвећеност проширењу и продубљивању сарадње у области свемира, на основу договорених принципа који подупиру њихово стратешко партнерство. Сарадња ЕУ–НАТО наставља да се ослања на међусобну отвореност и транспарентност, реципроцитет и инклузивност, уз пуно поштовање аутономије одлучивања и деловања обе организације, не доводећи у питање специфичну природу безбедносне и одбрамбене политике било које државе чланице. Обе организације разматрају могућност да свемир, који је капацитет који подржава војне и цивилне операције, постане стратешки домен. Одговори ЕУ и НАТО-а на свемирске инциденте и претње биће комплементарни и међусобно ће се подржавати. Заједно, две организације истражиће нове могућности за сарадњу у области свемира редовном разменом информација, укључујући разговоре на нивоу особља, међусобне брифинге и позиве на догађаје. Паралелне и координисане вежбе које организује особље ЕУ и НАТО-а могле би укључити и свемирску компоненту. Свемирска стратегија предвиђа да ће ЕУ подржати мултилатералну акцију за смањење свемирских претњи кроз норме, правила и принципе одговорног понашања, укључујући и рад радне групе отвореног типа коју је основала Генерална скупштина УН. Високи представник и Комисија према Свемирској стратегији имају дужност да интензивирају рад на кампањи јавне дипломатије за сигурност, заштиту и одрживост у простору „3SOS“. Високи представник и Комисија су у обавези да продубе сарадњу са САД и НАТО-ом у области свемирске безбедности и да успоставе дијалоге о безбедности свемира са партнерима и државама савезницама.

7) ИЗВОРИ

- “Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions – Action Plan on synergies between civil, defence and space industries”, COM(2021) 70 final, Brussels, 22. 2. 2021.
- “Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions – A Union of Equality: Gender Equality Strategy 2020–2025”, COM/2020/152 final, 5. 3. 2020.

- “Council Decision (CFSP) 2021/698 of 30 April 2021 on the security of systems and services deployed, operated and used under the Union Space Programme which may affect the security of the Union, and repealing Decision 2014/496/CFSP”, *OJ L 170*, 12. 5. 2021.
- Димитријевић, Душко, „Уредба Европског парламента и Савета о успостављању оквира за проверу страних директних инвестиција у Европској унији“, *Европско законодавство*, 2019, бр. 68.
- Димитријевић, Душко, „Стратешки компас за безбедност и одбрану ЕУ“, *Европско законодавство*, 2022, вол. 21, бр. 77–78.
- Димитријевић, Душко, „Уредба Европске уније о страним субвенцијама којима се нарушава унутрашње тржиште“, *Европско законодавство*, 2024, бр. 86.
- Димитријевић, Душко, „Уредба Европске уније о успостављању оквира за обезбеђење безбедног и одрживог снабдевања критичним сировинама“, *Европско законодавство*, 2024, бр. 87–88.
- “Directive (EU) 2022/2555 of the European Parliament and of the Council of 14 December 2022 on measures for a high common level of cybersecurity across the Union, amending Regulation (EU) No 910/2014 and Directive (EU) 2018/1972, and repealing Directive (EU) 2016/1148 (NIS 2 Directive)”, *OJ L 333*, 27. 12. 2022.
- “Directive (EU) 2022/2557 of the European Parliament and of the Council of 14 December 2022 on the resilience of critical entities and repealing Council Directive 2008/114/EC”, *OJ L 333*, 27. 12. 2022.
- “Guidelines for the Long-term Sustainability of Outer Space Activities of the Committee on the Peaceful Uses of Outer Space”, UNOSA, United Nations, Vienna, 2021.
- “IRIS²: the new EU Secure Satellite Constellation Infrastructure for Resilience, Interconnectivity and Security by Satellite”, European Commission. Интернет: https://defence-industry-space.ec.europa.eu/eu-space/iris2-secure-connectivity_en, 16. 12. 2024.
- “Joint Communication to the European Parliament and the Council: European Union Space Strategy for Security and Defence”, European Commission, JOIN(2023) 9 final, Brussels, 10. 3. 2023.
- “Joint Communication to the European Parliament and the Council An EU Approach for Space Traffic Management An EU contribution addressing a global challenge”, JOIN/2022/4 final, Strasbourg, 15. 2. 2022.
- “Regulation (EU) 2023/1781 of the European Parliament and of the Council of 13 September 2023 establishing a framework of measures for strengthening Europe’s semiconductor ecosystem and amending Regulation (EU) 2021/694 (Chips Act)”, *OJ L 229*, 18. 9. 2023.

- “Regulation (EU) 2023/588 of the European Parliament and of the Council of 15 March 2023 establishing the Union Secure Connectivity Programme for the period 2023–2027”, *OJ L* 79, 17. 3. 2023.
- “Regulation (EU) 2024/1252 of the European Parliament and of the Council of 11 April 2024 establishing a framework for ensuring a secure and sustainable supply of critical raw materials and amending Regulations (EU) No 168/2013, (EU) 2018/858, (EU) 2018/1724 and (EU) 2019/1020”, *OJ L*, 2024/1252, 3. 5. 2024.
- “Regulation (EU) 2024/2847 of the European Parliament and of the Council of 23 October 2024 on horizontal cybersecurity requirements for products with digital elements and amending Regulations (EU) No 168/2013 and (EU) 2019/1020 and Directive (EU) 2020/1828 (Cyber Resilience Act)”, *OJ L*, 2024/2847, 20. 11. 2024,
- “SOS SOS SOS: EU calls for ethical conduct in space to avoid collision and orbital debris, European Union External Action”. Internet: https://www.eeas.europa.eu/eeas/sos-sos-sos-eu-calls-ethical-conduct-space-avoid-collision-and-orbital-debris_en, 19. 9. 2019.
- “A Strategic Compass for Security and Defence – For a European Union that protects its citizens, values and interests and contributes to international peace and security”, Annex, 7371/22, Council of the European Union, Brussels, 21 March 2022.
- “Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council, the Council, the European Economic And Social Committee and the Committee of the Regions on the EU Security Union Strategy”, COM(2020) 605 final, European Commission, Brussels, 24. 7. 2020.
- UNGA Resolution “Destructive direct-ascent anti-satellite missile testing”, A/C.1/77/L.62, 13 October 2022.
- UNGA Resolution “Reducing space threats through norms, rules and principles of responsible behaviours”, A/RES/76/231, 24. 12. 2021.

8) ЗНАЧАЈ ЗА РЕПУБЛИКУ СРБИЈУ

Свемирски системи и услуге у ЕУ доприносе стратешкој аутономији ЕУ и њених држава чланица. То су кључни ресурси који ће допринети обликовању конкурентности, просперитета и безбедности у ЕУ у будућности. За Републику Србију усвајање Свемирске стратегије за безбедност и одбрану има вишеструки значај, будући да као земља кандидат за приступање ЕУ треба да покаже своју посвећеност европским вредностима и циљевима који произилазе из ЗБОП-а. Будући да је ЕУ посвећена заштити својих безбедносних интереса, али и спречавању трке у наоружању у свемиру и повећању синергије између свемира, безбедности и одбране, Република Србија као земља која се залаже за

поштовање међународног права треба да уједначи своје спољнополитичке, безбедносне и одбрамбене приоритете са приоритетима ЕУ. Ово тим пре, јер кроз ово уједначавање Република Србија може постати део ланаца вредности који подупиру свемирски систем и подржавају иновације и конкурентност свемирске индустрије. Имплементација Свемирске стратегије на нивоу ЕУ у том смислу може бити од користи и за Републику Србију, која би као земља кандидат учествовала у промоцији дуго најављиваног „Европског закона о свемиру“ (EUSL). Овај Закон треба да обезбеди заједнички правни оквир за заштиту, безбедност и одрживост у свемиру. Дана 13. септембра 2023. године, председница Комисије Урсула фон дер Лајен представила је приоритете Комисије за 2024. годину. Ови приоритети садрже иницијативу за усвајање EUSL. Закон би требало да садржи заједничка правила ЕУ која се баве безбедношћу, отпорношћу и одрживошћу свемирских активности и операција. Намера је да се избегне фрагментација, као и да се уклоне баријере на јединственом тржишту узроковане хетерогеношћу или недостатком националног свемирског законодавства, уз истовремено осигурање конкурентности европског свемирског сектора у контексту развоја међународне трговине.

THE EUROPEAN UNION SPACE STRATEGY FOR SECURITY AND DEFENCE

Duško DIMITRIJEVIĆ*

Abstract: The EU has identified space as its strategic domain. In the current geopolitical context of increasing power competition and intensifying hybrid threats, the EU is taking action to protect its space assets, defend its interests, deter hostile activities in space, and strengthen its strategic sustainability and autonomy. In March 2023, the Commission and the High Representative presented, for the first time, a Joint Communication on a European Union Space Strategy for Security and Defence. The Strategy is a direct implementation of the previously adopted EU Strategic Compass, which defined space as a contested strategic domain, together with maritime and cyberspace, and whose security should be ensured by taking a series of actions. These actions cover measures against various space threats that should contribute to strengthening resilience and improving the Common Security and Defence Policy system.

Keywords: EU, Space Strategy, Common Security and Defense Policy.

* Institute of International Politics and Economics, Belgrade. E-mail: dimitrijevicd@diplomacy.bg.ac.rs; ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-3375-7280>.